

KAZIMIERZ MAŚLANKIEWICZ¹

POLSKO-RADZIECKIE SYMPOZJUM
„HISTORIA ROSYJSKO-POLSKICH KONTAKTÓW
W DZIEDZINIE GEOLOGII I GEOGRAFII“

Польско-советский симпозиум: „История русско-польских контактов
в области геологии и географии“

W ostatnich dziesiątkach lat silnie wzrosły zainteresowania historią nauki różnych dziedzin nauk przyrodniczych, w tym także i nauk geologicznych. Zgodnie z uchwałą XXII Międzynarodowego Kongresu Geologicznego w Delhi (w grudniu 1964) postanowiono powołać do życia Międzynarodowy Komitet Historii Nauk Geologicznych. Organizacyjne zgromadzenie tego Komitetu odbyło się w dniach 6—8 czerwca 1967 r. w Erewaniu, stolicy Armenńskiej SRR pod przewodnictwem prof. dra I. I. Gorskiego (Narodowy Komitet Geologów Związku Radzieckiego). W Zgromadzeniu wzięło udział około 150 geologów z 15 krajów, m. in. prof. dr W. P. van Leckwijck, generalny sekretarz Międzynarodowej Unii Nauk Geologicznych.

Dla opracowania statutu Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych oraz przygotowania wyborów powołano 9-osobowy Komitet, w którego skład weszli przedstawiciele różnych krajów. W dniu 8 czerwca 1967 r. na wniosek powyższego Komitetu jednomyślną uchwałą zebranych dokonano wyboru władz Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych: Przewodniczący — prof. W. W. Tichomirow, kierownik Zakładu Historii Nauk Geologicznych Instytutu Geologicznego Akademii Nauk ZSRR, Generalny sekretarz — prof. K. Maślankiewicz (Polska), wiceprzewodniczący: (dla Europy) prof. R. Hooykaas (Holandia), (dla Azji i Afryki) prof. B. C. Roy (Indie) i (dla Ameryki) prof. G. W. White (St. Zjedn. Amer. Pn.). W skład Prezydium Komitetu weszli ponadto J. M. de Azcona (Hiszpania), V. A. Eyles (W. Brytania), T. Kobayashi (Japonia), J. Kožan (Czechosłowacja), I. I. Gorski (ZSRR), G. Regnell (Szwecja) i T. G. Vallance (Australia). Z Polski na członków korespondentów powołano dra St. Czarnieckiego (Kraków) i prof. A. Łaszkiewicza (Warszawa).

Statut nowo powstałego Międzynarodowego Komitetu oraz wybory władz zostały zatwierdzone przez Międzynarodowy Kongres Geologiczny w Pradze w 1968 r. W tym roku na członka korespondenta Komitetu powołany został prof. A. Gawęł (Kraków). Z inicjatywy Prezydium tego Komitetu, a w szczególności prof. W. W. Tichomirowa postanowiono zorganizować dwa sympozja polsko-radzieckie, których przedmiotem obrad

¹ Kraków, ul. Czysta 12 m 7

miały być kontakty rosyjsko-polskie w dziedzinie geologii. Pierwsze z nich miało odbyć się w Polsce, a następne w Związku Radzieckim. Wstępne projekty, uzgadniane z Zakładem Historii Nauki i Techniki PAN oraz Muzeum Ziemi PAN, rozszerzono na historię badań i w dziedzinie geografii z uwagi na prace polskich geologów na terenie Rosji i ich osiągnięcia nie tylko na polu nauk geologicznych, lecz i geografii (badania J. Czerskiego, A. Czekanowskiego, K. Bohdanowicza i in.).

Symposium polsko-radzieckie, które odbyło się w Warszawie w dniach 29 września — 1 października 1969 r., zorganizowane zostało pod patronatem Polskiej Akademii Nauk i Akademii Nauk Związku Radzieckiego. Opiekę naukową objął Komitet Organizacyjny, w którego skład ze strony polskiej weszli: J. Babicz, A. Gawęł, A. Halicka, K. Maślankiewicz, B. Olszewicz i H. Ozonkowa; ze Związku Radzieckiego: I. W. Batiuszkowa, N. N. Barchatowa, I. A. Fiedosiejew, S. W. Kalesnik, B. M. Kiedrow, I. L. Kleopow, A. W. Pejwe, W. W. Tichomirow i N. A. Woskresienska.

Ze zgłoszonych z obu stron ponad 50 referatów przyjęto 46, które podzielić można na trzy grupy: 1. Badania Polaków na terenie Rosji (głównie w drugiej połowie XIX wieku), 2. Badania rosyjskich geologów na ziemiach polskich (do I wojny światowej) oraz 3. Wspólne prace polsko-radzieckie na terenie Polski i Związku Radzieckiego.

Przygotowaniem redakcyjnym zgłoszonych i przyjętych referatów, które w postaci tez i streszczeń 1—3-stronicowych zostały ogłoszone w sympozjalnych publikacjach w języku polskim i rosyjskim, zajęli się prof. A. Halicka, kierownik Muzeum Ziemi PAN, i prof. W. W. Tichomirow.

Referaty objęły następującą tematykę:

- J. A. Anisimow: Aleksander Michalski i badania zagłębia rud żelaznych w Krzywym Rogu.
- J. Babicz: Wpływy nauki radzieckiej na prace geograficzne Stanisława Nowakowskiego.
- W. P. Barchatow, N. N. Barchatowa: Znaczenie prac rosyjskich i polskich badaczy w rozwoju poglądów na budowę geologiczną Pamiru i obszarów sąsiednich.
- I. W. Batiuszkowa: Poglądy Józefa Łukaszewicza (1863—1928) na budowę wnętrza Ziemi.
- A. A. Bogdanow, N. S. Pietrenko, W. Pożaryski: Historia badań budowy tektonicznej południowo-zachodniej krawędzi platformy wschodnio-europejskiej.
- G. E. Bojko: Wkład polskich i radzieckich geologów w poznanie geologii złóż ropy naftowej i gazu ziemnego w Ukrainie zachodniej.
- W. A. Diakow, Ł. A. Goldenberg: Rola polskich badaczy w poznaniu pod względem geologicznym i geograficznym Kazachstanu i Środkowej Azji w pierwszej połowie XIX wieku.
- W. N. Fiedczina: Prace badawcze Polaków topografów i geodetów wojskowych w Azji Środkowej (Turkiestan w drugiej połowie XIX wieku).
- W. W. Fiedinskij, N. D. Jelin, C. K. Litwinienko, P. I. Szeszin: Polsko-radziecka współpraca w zakresie rozwiązywania problemów geologii ropy naftowej i gazu ziemnego na terytorium PRL.
- I. A. Fiedosiejew: Poglądy Józefa Łukaszewicza na hydrosferę Ziemi.
- L. N. Fiedotowa: Prace polskich badaczy w dziedzinie geologii prekambru Syberii.

- N. A. Fłorensow: Badania polskich geologów w rejonie Bajkału w XIX wieku.
- W. G. Fominyh: Wincenty Sapalski.
- A. I. Gajgałas: Badania petrograficzne osadów czwartorzędowych prowadzone przez geologów polskich w latach 1930—1939.
- A. Gawel: Działalność Józefa Morozewicza w Polsce po 1905 r.
- W. Goetel: Borys Wigilew.
- D. I. Gordijew, K. P. Mielnikowa, E. Zimnoch: Współpraca polskich i radzieckich uczonych w rozwiązywaniu problemów geologii złóż rud i geologii inżynierskiej w okresie ostatnich 25 lat.
- A. A. Grigialis, I. I. Skuodnė: Materiały do historii badań geologicznych na Litwie na początku XIX wieku.
- L. N. Iwanjew: Badania paleontologiczne i archeologiczne Jana Czerskiego w „Prybajkalju”.
- W. A. Jesakow: M. W. Wenjukow i M. Przewalski w Polsce.
- R. Karczmarszuk: Osiągnięcia Karola Bohdanowicza na polu geografii.
- A. Kleczkowski: Wkład badaczy rosyjskich w rozwój hydrogeologii w Polsce na przełomie XIX i XX w.
- A. Kleczkowski, Z. Wilk: Przyczynki do działalności Polaków w zakresie hydrogeologii i geologii inżynierskiej na terenie Rosji w okresie do 1917 roku.
- L. Kleopow: Rola polskich badaczy w poznaniu budowy geologicznej Syberii i Dalekiego Wschodu.
- Z. W. Kriaczkowa: Tomasz Zan (1796—1855) jako geolog i jego badania w Rosji.
- A. Łaszkiewicz: Prace J. W. Wulfa w Uniwersytecie Warszawskim.
- K. Maślankiewicz: Badania geologiczne Stefana Czarnockiego na terytorium Rosji.
- K. Maślankiewicz: Polscy badacze Wysp Komandorskich.
- K. Maślankiewicz: Badania petrograficzno-mineralogiczne Wołynia i Kamczatki przeprowadzone przez Feliksa Kreutza.
- D. W. Naliwkin: Pedagog — organizator — uczony. Wspomnienie o Karolu Bohdanowiczu.
- B. Olszewicz: O potrzebie badań historii wzajemnych stosunków naukowych w zakresie geografii między Polską, Rosją i ZSRR.
- H. Ozonkowa: Dymitr Nikołajewicz Sobolew — badacz dewonu Gór Świętokrzyskich.
- B. P. Polewoj: O pobycie w Rosji Adama Kamieńskiego-Dłużyka, autora pierwszej polskiej publikacji o Syberii.
- R. A. Radkiewicz: Wkład K. Bohdanowicza do nauki o złożach rud.
- I. A. Rezanow: O pracach K. Bohdanowicza z zakresu sejsmologii.
- J. Rózewicz: Polsko-radzieckie kontakty w dziedzinie nauk o Ziemi w latach 1918—1939.
- K. Sawicki: Powiązania rosyjsko-polskie w zakresie geodezji i kartografii w XIX w. i pierwszej połowie XX w.
- M. Strzemiński: Puławski ośrodek nauk o Ziemi.
- A. I. Szalimow: Wkład profesora K. Bohdanowicza do nauk o złożach ropy naftowej.
- A. Szwejcerowa: Wpływ „Gornogo żurnala” na polskie czasopiśmiennictwo geologiczne w okresie 1825—1850.

- O. S. Wiałow: Prace geologiczne rodziny Kulczyckich w Środkowej Azji i w Polsce.
A. N. Woskresienska: Józef Łukaszewicz i jego poglądy na geologiczną historię Ziemi.
Z. Wójcik: O XVIII-wiecznych kolekcjach geologicznych nabytych przez Rosjan w Polsce.
Z. Wójcik: Nauki geologiczne w Warszawie w latach 1869—1915.
E. I. Wulczyn: Badania mineralogiczno-petrograficzne skał krystalicznych zachodniej Ukrainy w pracach geologów polskich.
G. T. Zielizna: Osiągnięcia geologów polskich w zakresie geologii złóż surowców skalnych zachodniej Ukrainy.

Z ramienia Polskiej Akademii Nauk uroczystego otwarcia sympozjum, które odbyło się w nowym budynku Muzeum Ziemi, dokonał prof. B. Suchodolski, kierownik Zakładu Historii Nauki i Techniki; po przywitaniu licznie zebranych uczestników sympozjum podkreślił znaczenie badań w zakresie historii nauki. Po przemówieniu powitalnym w imieniu Polskiego Komitetu Organizacyjnego prof. A. Halickiej głos zabrał prof. W. W. Tichomirow, który przedstawił cele sympozjum oraz omówił najważniejsze prace i powiązania polskich i rosyjskich badaczy w przeszłości, sięgające do XVII wieku. M. in. podkreślał on nierzadkie wspólne występowanie Rosjan i Polaków przeciw caratowi i ich udział w tajnych związkach politycznych. Jedną z takich organizacji zawiązana w Petersburgu była kierowana przez starszego brata W. I. Lenina — A. I. Uljanowa i przygotowała zamach na cara Aleksandra III. Wśród najbardziej aktywnych uczestników tej grupy znajdował się Polak Józef Łukaszewicz, późniejszy profesor geologii na uniwersytecie w Wilnie. Jego oryginalne poglądy w różnych dziedzinach geologii były przedmiotem paru referatów radzieckich.

Znaczna część referatów radzieckich, odnosząca się do działalności zesłańców polskich w XIX wieku oparta była na nowych poszukiwaniach archiwalnych, przynosząc nowe oświetlenie naukowej działalności Polaków na rozległych obszarach radzieckich.

Przykładem może być referat Z. W. Kriaczkowej z Leningradu o badaniach geologicznych Tomasza Zana, przyjaciela Adama Mickiewicza, członka Towarzystwa Filomatów i założyciela Tow. Filaretów, o którego działalności na polu geologii wiedzieliśmy dotąd bardzo niewiele. Skazany na zesłanie po procesie wileńskim (1824) prowadził w latach 1824—1837 badania geologiczne na Uralu, a następnie w stepach Kirgizji, gdzie odkrył okruchowe złoża złota. Zwolniony z zesłania za wstawieniem się A. Humboldta (1837) zatrudniony był później w petersburskim Instytucie Górniczym. W czasie prowadzonych badań geologicznych na Litwie wiele uwagi poświęcił poszukiwaniom soli kamiennej i źródeł mineralnych.

Szczególnie wysoko w referatach radzieckich zostały ocenione prace na polu geologii i geografii polskich zesłańców Aleksandra Czekanowskiego i Jana Czerskiego. Obserwacje i wnioski naukowe obu polskich badaczy obszarów nad jeziorem Bajkał zachowały w pełni do dnia dzisiejszego swą wartość naukową. N. A. Fłorensow podkreślił w swym referacie, że stwierdzenie przez A. Czekanowskiego istnienia w Przybajkału jądra starego kontynentu azjatyckiego ukierunkowało na dziesiątki lat rozwój myśli naukowej i w dużej mierze nie straciło do dnia dzisiejszego swego znaczenia. Również doniosły był wkład tego badacza w badaniach czwartorzędowego zlodowacenia i najmłodszego wulkanizmu zachodniej części Przybajkała. Badania te kontynuował J. Czerski.

Wiele poglądów Czekanowskiego i Czerskiego, uważanych przez pewien czas za błędne, w świetle najnowszych danych geologicznych z obszaru Przybajkale wymaga obiektywnego przewartościowania. Do nich należą poglądy obu polskich uczonych na typ i skalę najstarszego zlodowacenia Przybajkale, pochodzenie granitów i innych skał głębinowych, występujących w metamorficznych utworach prekambryjskich, jak i na niektóre inne zagadnienia z dziedziny geologii tych obszarów. Wiele obserwacji i wyprowadzonych wniosków nie straciło swego znaczenia, jak np. ogólny schemat stratygraficzny dolnego prekambriu Przybajkale.

Powyższe badania polskich geologów stanowią punkt wyjścia nowych koncepcji, jak o płaszczowinach alpejskich, łuskowatych nasunięciach, ultrametamorficznym pochodzeniu niektórych granitów Przybajkale czy prawidłowości zmian rzeźby erozyjnej. Również dla rozwoju geologii Platformy Syberyjskiej i obszarów Wschodniej Jakucji wkład tych polskich badaczy-zesłańców okazał się tak wielki, że można ich uważać za twórców podstaw współczesnych poglądów geologicznych na budowę Wschodniej Syberii.

W kilku wygłoszonych na sympozjum referatach podnoszone były wielkie zasługi na różnych polach geologii, a także i geografii Karola Bohdanowicza, późniejszego profesora Akademii Górniczej w Krakowie i dyrektora Państwowego Instytutu Geologicznego w Warszawie. W dyskusji wzięli między innymi udział i uczniowie prof. Bohdanowicza: prof. D. W. Naliwin z Leningradu i prof. Bolesław Krupiński, przewodniczący Państwowej Rady Górnictwa i Komitetu Górnictwa PAN.

Również i referaty polskie przyniosły wiele materiałów, nieraz zupełnie nieznanych nawet dla geologów. Przykładem tego mogą być referaty A. Gawła o Józefie Morozewiczu i K. Maślankiewicza o polskich badaczach Wysp Komandorskich, A. Łaszkiewicza o J. W. Wulfie, H. Ozonkowej o D. N. Sobolewie czy A. Kleczkowskiego o badaniach hydrogeologicznych i w zakresie geologii inżynierskiej.

Wśród głosów w dyskusji na szczególną uwagę zasługują parokrotnie wypowiedzane poglądy o znaczeniu historii nauk geologicznych dla badań współczesnych, zwłaszcza na polu praktyczno-gospodarczym, jak w dziedzinie złóż surowców mineralnych czy w rozwiązywaniu zagadnień hydrogeologicznych.

Prof. B. Olszewicz zwrócił uwagę na dużą rolę, jaką odgrywała polska geografia do wieku XVII, stanowiąc łącznik pomiędzy Wschodem a Zachodem w wymianie aktualnych wiadomości geograficznych.

Prof. W. W. Tichomirov podkreślił wielkie znaczenie sympozjum dla historii rosyjsko-polskich kontaktów w dziedzinie geologii. W imieniu radzieckiego Komitetu Organizacyjnego Akademii Nauk ZSRR zapowiedział zwołanie podobnego sympozjum radziecko-polskiego w Leningradzie w 1972 r., zapraszając równocześnie polskich uczestników sympozjum do wzięcia w nim udziału.¹

Obrady sympozjum w Warszawie zakończono powzięciem rezolucji opracowanej wspólnie przez oba Komitety Organizacyjne — polski i radziecki: „Kontakty geologów rosyjskich i polskich, jak również geografów i kartografów, odegrały ważną rolę w poznaniu regionalnej geologii i geografii

¹ Sympozjum to odbyło się w Leningradzie w czerwcu 1972 przy udziale ponad 100 uczestników.

oraz zasobów surowców kopalnych obu krajów, także przyczyniły się do rozwoju pojęć teoretycznych w różnych dziedzinach nauk o Ziemi.

Wielki jest wkład badaczy polskich: K. Bohdanowicza, J. Morozewicza, A. Michalskiego, J. Łukaszewicza, A. Czekańskiego, J. Czerskiego, S. Czarnockiego, L. Jaczewskiego i wielu innych w badaniu obszarów Rosji i zagadnień ogólnogeologicznych.

Wielki wpływ na rozwój wiedzy o Ziemi w Polsce wywarli wybitni geolodzy rosyjscy: A. P. Karpiński, D. N. Sobolew, N. I. Krisztafowicz, A. E. Lagorio, A. D. Archangielski, J. W. Wulf i wielu innych”.

Poważny wpływ na kształcenie kadry polskich górników i geologów wywarły szkoły naukowe Instytutu Górniczego i Komitetu Geologicznego w Petersburgu, na których czele stali zarówno uczeni rosyjscy, jak i polscy.

Szczególnie rozległe i wielostronne kontakty naukowe zostały nawiązane pomiędzy geologami i geografami obu krajów w latach powojennych z chwilą powstania Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej.

Instytucje geologiczne ZSRR okazały znaczną metodyczną i techniczną pomoc geologom polskim w odbudowie zniszczonego przemysłu górniczego i rozwoju prac geologiczno-poszukiwawczych. Wspólne badania w dziedzinie stratygrafii, tektoniki i poszukiwań ropy i gazu w Polsce i zachodnich rejonach ZSRR, oraz wymiana materiałów naukowych przyczyniły się do poznania geologii tych obszarów i rozpoznania zasobów surowcowych obu stron”.

Stwierdzając celowość i doniosłość badań historycznych dla rozwiązywania aktualnych zadań nauki i praktyki zebrani uchwalili:

1. „Podkreślić wielkie znaczenie Sympozjum dla umocnienia naukowych kontaktów i szczerzej przyjaźni pomiędzy polskimi i radzieckimi uczonymi.
2. Ogłosić drukiem materiały narady (referaty i głosy w dyskusji) (po polsku i rosyjsku).
3. Wyrazić podziękowanie Komitetowi Organizacyjnemu za sprawne przygotowanie Sympozjum, a szczególnie prof. A. Halickiej i prof. W. W. Tichomirowowi, inicjatorowi tego sympozjum.
4. Uznać za celowe przeprowadzenie następnego radziecko-polskiego sympozjum na ten sam temat w ZSRR w 1972 r.
5. Rozszerzyć wzajemną informację naukową o badaniach polskich i radzieckich uczonych oraz ustalić formy tej wymiany. Dołożyć wszelkich starań w celu wyszukania w archiwach różnych instytucji nowych, dotychczas nie wykorzystanych materiałów dotyczących działalności geologów i geografów polskich i rosyjskich, a niezbędnych do dalszych badań historycznych”.
6. Prosić Komitet Organizacyjny o przedłużenie jego pracy i ustalenie planu dalszych wspólnych badań.

Obrady sympozjum toczyły się w serdecznej i przyjaznej atmosferze. Na urządzanej przez Polską Akademię Nauk lampce wina dla uczestników sympozjum w Pałacu Staszica przemówienie powitalne wraz z toastem na cześć gości radzieckich wygłosił prof. K. Maślankiewicz, generalny sekretarz Międzynarodowego Komitetu Historii Nauk Geologicznych. Ze strony radzieckiej przemówili senior radzieckich geologów prof. D. W. Nalivkin i prof. W. W. Tichomirow, podkreślając w serdecznych słowach polską gościnność i sprawne zorganizowanie sympozjum z podniesieniem wielkiego wkładu pracy organizacyjnej prof. A. Halickiej.

Z Warszawy uczestnicy sympozjum udali się do Krakowa i Wieliczki, zwiedzając obok Wawelu i innych zabytków Krakowa ekspozycję geologiczno-mineralogiczną i Muzeum przy Zakładzie Historii Techniki i Nauk Technicznych Akademii Górniczo-Hutniczej im. Staszica. Fachowych objaśnień udzielali doc. dr inż. A. Kleczkowski i doc. dr inż. F. Szwargryk.

W Wieliczce uczestnicy sympozjum zwiedzili podziemne Muzeum Żup Krakowskich pod przewodnictwem dyrektora muzeum prof. A. Długosza, ponadto pod kierunkiem prof. A. Gawła, przewodniczącego Zespołu Historii Nauk Geologicznych przy Zakładzie Historii Nauki i Techniki PAN, zapoznali się z budową geologiczną złoża soli w Wieliczce. Dla radzieckich uczestników, sympozjum został przygotowany w języku rosyjskim krótki przewodnik obrazujący budowę geologiczną złoża soli kamiennej.

Za aprobatą władz Polskiej Akademii Nauk Zakład Historii Nauki i Techniki PAN ogłosił drukiem referaty sympozjum; na redaktora tego wydawnictwa powołany został prof. A. Łaszkiewicz.

*Polskie Towarzystwo Geologiczne
Kraków*

РЕЗЮМЕ

В последних десятилетиях сильно возросла заинтересованность историей наук в разных областях естествознания, в том числе также и геологических наук. Согласно постановлению XXII Международного Геологического конгресса в Дели (декабрь 1964 г.) было решено создать Международный комитет истории геологических наук. Организационное собрание этого комитета состоялось 6—8 июня 1967 г. в Эревани, столице Армянской ССР под председательством проф. др И. И. Горского (Национальный комитет геологов Советского Союза). В собрании приняли участие около 150 геологов из 15 стран, среди них проф. др В. П. ван Леквийк, генеральный секретарь Международной унии геологических наук.

Для разработки статута Международного комитета истории геологических наук и приготвления выборов был избран комитет из 9 лиц, в состав которого вошли представители разных стран, 8 июня 1967 г., по предложению упомянутого комитета единогласно было выбрано руководство Международного комитета истории геологических наук: председатель — проф. В. В. Тихомиров, заведующий кафедрой истории геологических наук Геологического института Академии Наук СССР, генеральный секретарь — проф. К. Маслянкевич (Польша), заместителями председателя (для Европы) — проф. Р. Гойкаас (Голландия), (для Азии и Африки) — проф. Б. К. Рой (Индия) и (для Америки) — проф. Г. В. Уайт (США). В состав президиума Комитета вошли кроме того И. М. де Ацкона (Испания), В. А. Эйлес (Великобритания), Т. Кобаяши (Япония), И. Кожан (ЧССР), И. И. Горский (СССР), Г. Регнелль (Швеция) и Т. Г. Валлянс (Австралия). Из Польши членами-корреспондентами были избраны др. С. Чарнецкий (Краков) и проф. А. Лашкевич (Варшава).

Статут возникшего международного комитета и выборы руководства были утверждены Международным Геологическим Конгрессом в Праге в 1968 г. В этом же году членом-корреспондентом был избран проф. А. Гавел (Краков). По инициативе президента этого комитета, особенно же проф. В. В. Тихомирова, было постановлено организовать два польско-советских симпозиума в области геологии. Первый симпозиум должен был состояться в Польше, а следующий в Советском Союзе. Вступительные проекты, согласованные с кафедрой Истории науки

и техники Польской Академии Наук и Музеем Земли ПАН, затем были расширены на историю исследований в области географии, учитывая то обстоятельство, что работы польских геологов на территории России и их достижения распространялись не только на область геологических наук, но и географии (исследования Я. Черского, А. Чекановского, К. Богдановича и др.).

Польско-советский симпозиум, состоявшийся в Варшаве с 29 сентября по 1 октября 1969 г., был организован под патронатом Польской Академии Наук и Академии Наук СССР. Научную опеку проводил организационный комитет, в состав которого со стороны Польши вошли: Ю. Бабич, А. Гавел, А. Галицкая, К. Маслянкевич, Б. Ольшевич и Е. Озонкова, а со стороны Советского Союза — И. В. Батюшкова, Н. Н. Бархатова, И. А. Федосеев, С. В. Колесник, Б. М. Кедров, И. Л. Клеопов, А. В. Пейве, В. В. Тихомиров и Н. А. Воскресенская.

Из пересланных обеими сторонами 50 докладов было принято 46, которые можно разделить на три группы: 1 — исследования поляков на территории России (главным образом во второй половине XIX века), 2 — исследования русских геологов на территории Польши (до I мировой войны) и 3 — совместные польско-советские работы на территориях Польши и Советского Союза.

Редактирование присланных и принятых докладов, которые в кратком содержании на 1—3 страницах были опубликованы в специальном издании симпозиума на польском и русском языках, было проведено проф. А. Галицкой, заведующей Музеем Земли ПАН, и проф. В. В. Тихомировым.

Доклады были на следующие темы:

Ю. А. Анисимов: А. О. Михальский и изучение Криворожского железорудного бассейна.

Ю. Бабич: Влияние советской науки на географические труды Станислава Новаковского.

Б. П. Бархатов, Н. Н. Бархатова: Значение трудов русских и польских ученых в развитии представлений о геологическом строении Памира и сопредельных областей.

И. В. Батюшкова: Представления И. Д. Лукашевича о внутреннем строении Земли.

А. А. Богданов, В. С. Петренко, В. Пожарыски: История изучения тектонического строения юго-западной окраины Восточно-Европейской платформы.

Г. Е. Бойко: Вклад польских и советских ученых в изучение геологии нефти и газа в Западных областях Украины.

Л. А. Гольденберг, В. А. Дьяков: Роль польских исследователей в геолого-географическом изучении Казахстана и Средней Азии в первой половине XIX века.

В. Н. Федчина: Работы военных топографов и геодезистов-поляков по изучению Средней Азии (Туркестан) во второй половине XIX века.

Н. Д. Елин, О. К. Литвиненко, В. В. Федынский, П. И. Шешин: Польско-советское сотрудничество по решению проблем геологии нефти и газа ПНР.

И. А. Федосеев: Представления И. Д. Лукашевича о гидросфере Земли.

Л. Н. Федотова: Труды польских исследователей по геологии докембрия Сибири.

Н. А. Флоренсов: Исследования польских геологов в Прибайкалье в XIX столетии.

В. Г. Фоминых: Викентий Францевич Сапальский.

А. И. Гайгалас: Петрографические исследования четвертичных отложений польскими геологами в 1930—1939 гг.

- А. Гавел: Деятельность Ю. Морозевича в Польше после 1905 г.
- В. Гетель: Борис Могильев.
- Д. И. Гордеев, К. П. Мельникова, Е. Ф. Зимнох: Сотрудничество польских и советских ученых в решении вопросов рудных месторождений и инженерной геологии за последние 25 лет.
- А. А. Григялис, И. И. Скуодене: К истории геологических исследований в Литве в начале XIX века.
- Л. Н. Иваньев: Палеонтологические и археологические исследования И. Д. Черского в Прибайкалье.
- В. А. Есаков: М. В. Венюхов и Н. М. Прижевальский в Польше.
- Р. Карчмарчук: Географические труды К. И. Богдановича.
- А. Клечковски: Вклад русских исследователей в развитие гидрогеологии в Польше на рубеже XIX и XX веков.
- З. Вильк, А. Клечковски: О деятельности поляков в области гидрогеологии и инженерной геологии в России до 1917 года.
- И. Л. Клеопов: О роли польских исследователей в геологическом изучении Сибири и Дальнего Востока.
- З. В. Крячкова: Томаш Зан как геолог и его исследования в России.
- А. Лашкевич: Работы Ю. В. Вульфа в Варшавском университете.
- К. Маслянкевич: Геологические исследования Стефана Чарноцкого на территории России.
- К. Маслянкевич: Польские исследователи Командорских островов.
- К. Маслянкевич: Петрографическо-минералогические исследования Волыни и Камчатки, проведенные Феликсом Кройцем.
- Д. В. Наливкин: Учитель, организатор, творец (Воспоминания о К. И. Богдановиче).
- Б. Ольшевич: О необходимости исследований истории научных контактов в области географии между Польшей и СССР.
- Е. Озонкова: Дмитрий Николаевич Соболев — исследователь девона Свентокшиских гор.
- Б. П. Полевой: О пребывании в России Адама Коменского-Длужина — автора первого польского сочинения о Сибири.
- Е. А. Радкевич: Вклад К. И. Богданович в учение о рудных месторождениях.
- И. А. Резанов: О работах К. И. Богдановича в области сейсмологии.
- Е. Рузевич: Польско-советские контакты в области наук о Земле в 1918—1939 гг.
- К. Савицки: Русско-польские связи в области геодезии и картографии в XIX веке и первой половине XX века.
- М. Стржемски: Пулавский центр наук о Земле.
- А. И. Шалимов: Вклад проф. К. И. Богдановича в науку о нефтяных залежах.
- А. Швейцера: Влияние „Горного журнала“ на польскую геологическую литературу в период 1825—50 гг.
- О. С. Вялов: Работы семьи геологов Кульчицких в Средней Азии и в Польше.
- Н. А. Воскресенская: И. Д. Лукашевич и его представления о геологической истории Земли.
- З. Вуйцик: Геологические коллекции, купленные русскими в Польше в XVIII веке.
- З. Вуйцик: Геологические науки в Варшаве в 1869—1915 гг.
- Е. И. Вульчин: Минералого-петрографические исследования кристаллических пород Западной Украины в работах польских геологов.
- С. Т. Зелизна: Изучение горючих ископаемых Западной Украины польскими геологами.

Проф. Б. Суходольски, представитель Польской Академии Наук, ведущий кафедрой Истории науки и техники, торжественно открыл симпозиум, который состоялся в новом помещении Музея Земли, приветствуя многочисленных участников симпозиума, подчеркнул в дальнейшем значение истории исследований в области истории науки. После приветственной речи проф. А. Галицкий от имени Польского организационного комитета выступил проф. В. В. Тихомиров, который указал цели симпозиума и представил наиболее важные работы и связи польских и русских исследователей в прошлом, нисходящем до XVII века. Между прочим он подчеркнул нередкие совместные выступления русских и поляков против царизма и их участие в тайных политических союзах. Одна из таких организаций, возникшая в Петербурге, находилась под руководством брата В. И. Ленина — А. И. Ульянова и готовила покушение на жизнь царя Александра III. Среди наиболее активных участников этой группы находился поляк Иосиф Лукашевич, впоследствии профессор геологии Виленского университета. Его оригинальные взгляды в разных областях геологии явились предметом нескольких советских докладов.

Значительная часть советских докладов, относящаяся к деятельности польских ссыльных в XIX веке, опиралась на новых архивных находках, давая новое освещение научной деятельности поляков на обширных советских территориях.

В качестве примера может послужит доклад З. В. Крячковой из Ленинграда о геологических исследованиях Томаша Зана, друга Адама Мицкевича, члена Общества Филоматов и основателя Общества Филаретов, о деятельности которого на геологическом поприще нам было известно очень немного.

Присужденный к ссылке после виленского процесса (1824 г.) он вел геологические исследования в период 1824—1837 гг. на Урале и затем в Киргизских степях, где им были открыты россыпи золота. Возвращенный из ссылки благодаря стараниям А. Гумбольдта (1837) он затем работал в Петербургском горном институте. При ведении геологических исследований в Литве он уделил много внимания поискам каменной соли и минеральных источников.

Особенно высоко в советских докладах оценены работы в области геологии и географии польских ссыльных поселенцев Александра Чекановского и Яна Черского. Наблюдения и научные выводы обоих польских исследователей над Байкальским озером до настоящего времени ничего не утратили из своей научной ценности. Н. А. Флоренсов в своем докладе подчеркнул, что утверждение А. Чекановского о существовании в Прибайкалье ядра древнего азиатского континента в течение десятков лет направляло развитие научной мысли и в известной степени и до сих пор имеет свое значение. Также большой вклад этим исследователем был внесен в изучение четвертичного ледникового периода и наиболее молодого вулканизма западной части Прибайкалья. Дальнейшие работы велись Я. Черским.

Много взглядов Чекановского и Черского, которые некоторое время считались несостоятельными, в свете новейших геологических данных по Прибайкалью требует объективного рассмотрения и оценки. К ним нужно отнести взгляды польских исследователей на тип и отложения древнейшего ледникового периода Прибайкалья, происхождение гранитов и других глубинных пород, выступающих в метаморфизованных докембрийских отложениях, точно также, как и ряд других вопросов по геологии этих территорий, напр., общая стратиграфическая схема раннего докембрия Прибайкалья.

Указанные исследования польских геологов являются отправной точкой для новых идей, как напр., о альпийских покровах, скибовых надвигах, ультраметаморфическом происхождении некоторых типов гранитов Прибайкалья либо закономерности изменений очертаний эрозионного происхождения. Точно также

и в развитии геологии Сибирской платформы и территорий Восточной Якутии вклад этих польских исследователей-осыльных оказался так значительным, что их можно считать основоположниками современных геологических взглядов на строение Восточной Сибири.

В нескольких выступлениях на симпозиуме подчеркивались большие заслуги К. И. Богдановича в разных областях геологии, в том числе и в географии, позднее бывшего профессором Горно-металлургической академии в Кракове и директором Государственного геологического института в Варшаве.

В дискуссии приняли участие среди других и бывшие слушатели проф. К. И. Богдановича: проф. Д. В. Наливкин из Ленинграда и проф. Болеслав Крупинский, председатель Государственного горного совета и Комитета по горному делу ПАН.

Также и польские доклады внесли много материалов, иногда совершенно неизвестных до сих пор даже геологам. Примером могут служить доклады А. Гавла о Иосифе Морозевиче и К. Маслянкевича о польских исследователях Командорских островов, А. Лашкевича о Ю. В. Бульфе, Е. Озонковой о Д. И. Соболеве либо А. Ключковского о гидрогеологических исследователях и работах в области инженерной геологии.

В дискуссии среди геологов особенного внимания заслуживают высказанные взгляды о значении истории геологических наук для современных исследований, особенно учитывая практически-хозяйственную роль, как в области месторождений минерального сырья, так и в разрешении гидрогеологических вопросов.

Проф. О. Ольшевич обратил внимание на значительную роль, какую сыграла польская география до XVII века, являясь связующим звеном между Востоком и Западом в обмене актуальных географических информации.

Проф. В. В. Тихомиров подчеркнул большое значение симпозиума для истории польско-русских контактов в области геологии. От имени советского Организационного комитета Академии Наук СССР он поинформировал о созыве аналогичного советско-польского симпозиума в Ленинграде в 1972 г., одновременно приглашая польских участников симпозиума принять в нем участие.

Работы симпозиума в Варшаве были закончены вынесением резолюции выработанной совместно обоими организационными комитетами — польским и советским:

„Контакты русских и польских геологов, географов и картографов сыграли видную роль в изучении региональной геологии и географии а также ископаемых ресурсов обеих стран, и оказали влияние на развитие теоретических возрений в разных областях наук о Земле.

Большим был вклад польских исследователей: К. И. Богдановича, И. Морозевича, А. Михальского, И. Лукашевича, А. Чекановского, Я. Черского, С. Чарноцкого, Л. Ячевского и многих других при исследовании территории России и общегеологических вопросов. Большое влияние на развитие знаний о Земле в Польше оказали известные русские геологи: А. П. Карпинский, Д. И. Соболев, Н. И. Криштофович, А. Е. Лагорио, А. Д. Архангельский, Ю. В. Вульф и много других.

Серьезное влияние на подготовку кадров польских горняков и геологов оказали научные школы Горного института и Геологического Комитета в Петербурге, во главе которых находились как русские, так и польские ученые.

Особенно обширные и многосторонние научные контакты были установлены между геологами и географами обеих стран в послевоенные годы, после возрождения Польской Народной Республики.

Геологические организации СССР оказали значительную методическую и техническую помощь польским геологам в возрождении разрушенной горной про-

мышленности и развитии геолого-разведочных работ. Совместные исследования в области стратиграфии, тектоники и поисков нефти и газа в Польше и Западных областях СССР, а также обмен научными материалами помогли в изучении этих территорий и разведке ископаемых минеральных ресурсов в обеих странах”.

Указывая на целесообразность и значение исторических исследований при разрешении актуальных научных и практических заданий участники постановили:

- „1. Подчеркнуть большое значение симпозиума для укрепления научных контактов и истинной дружбы между польскими и советскими учеными.
2. Издать в печати материалы симпозиума (доклады и прения) (на польском и русском языках).
3. Выразить благодарность Организационному комитету за хорошую подготовку симпозиума, в особенности проф. А. Галицкой и проф. В. В. Тихомирову, инициатору этого симпозиума.
4. Считать целесообразным проведение следующего советско-польского симпозиума по этой же теме в СССР в 1972 г.
5. Расширить взаимную научную информацию о работах польских и советских ученых и определить формы этого обмена. Приложить все усилия по поискам в архивах разных организаций новых, до сих пор неиспользованных материалов, касающихся деятельности польских и русских геологов и географов, необходимых для дальнейших исторических исследований.
6. Просить Организационный комитет продолжать работу и установить план дальнейших совместных исследований”.

Заседания симпозиума проходили в сердечной и дружественной атмосфере. На подготовленной Польской Академией Наук при встрече участников симпозиума во Дворце Сташица, приветственную речь и тост в честь советских гостей произнес проф. К. Маслянкевич, генеральный секретарь Международного комитета истории геологических наук. От имени советской стороны выступили старейший из советских геологов проф. Д. В. Наливкин и проф. В. В. Тихомиров, подчеркивая в сердечных словах польское гостеприимство и очень хорошую организационную подготовку симпозиума и большой вклад организационной работы проф. А. Галицкой.

Из Варшавы участники симпозиума отправились в Краков, посетив Величку, королевский замок Вавель и ряд достопримечательностей Кракова, геолого-минералогическую выставку и музей кафедры Истории техники и технических наук Горно-металлургической академии им. Сташица. Проводником был доц. др инж. А. Клечковский и доц. др инж. Ф. Швагжик.

В Величке участники симпозиума посетили подземный музей Краковских соляных копей под руководством директора музея проф. А. Длугоша, кроме того под руководством проф. А. Гавла, председателя Группы истории геологических наук при Отделе Истории науки и техники ПАН, познакомились с геологическим строением соляной залежи Велички. Для советских участников симпозиума был подготовлен на русском языке краткий путеводитель, представляющий геологическое строение залежи каменной соли.

По соглашению с руководством Польской Академии Наук Отделом Истории науки и техники ПАН изданы доклады симпозиума под редакцией проф. А. Лашкевича.

Польское Геологическое Общество